

Föstudaginn 19. apríl 1996.

Nr. 136/1996.

Frosti hf.

(Jónatan Sveinsson hrl.)

gegn

Línuskipti ehf.

(Sigurbjörn Magnússon hrl.)

Kærumál. Innsetningargerð. Kaupsamningur. Riftun.

Dómur Hæstaréttar.

Mál þetta dæma hæstaréttardómararnir Markús Sigurbjörnsson, Arnljótur Björnsson og Gunnlaugur Claessen.

Sóknaraðili skaut málinu til Hæstaréttar með kæru 26. mars 1996, sem barst réttinum ásamt kærumálgögnum 9. apríl sl. Kærður er úrskurður Héraðsdóms Vestfjarða 22. mars 1996, þar sem fallist var á kröfu varnaraðila um, að honum yrðu með beinni aðfarargerð fengin umráð v/s Kofra, ÍS-41, skipaskrárnúmer 1679, auk aflahlutdeildar, aflamarksheimilda og fylgifyjár. Kæruheimild er í 4. mgr. 84. gr. laga nr. 90/1989 um aðför, sbr. 102. gr. laga nr. 92/1991.

Sóknaraðili krefst þess, að synjað verði um heimild til fyrrgreindrar aðfarargerðar og varnaraðila gert að greiða sér málskostnað í héraði og kærumálskostnað.

Varnaraðili krefst staðfestingar hins kærða úrskurðar og kærumálskostnaðar.

I.

Svo sem nánar er rakið í hinum kærða úrskurði, var ákvæði í kaupsamningi málsaðila um v/s Kofra 6. desember 1995 þess efnis, að sóknaraðili yrði laus undan samningnum, ef hann gæti ekki af óviðráðanlegum ástæðum afhent skipið, til dæmis vegna þess, að það hefði farist. Áður en til afhendingar skipsins kom samkvæmt kaupsamningi, hafði það orðið fyrir miklum skemmdum, þegar eldur kom upp í því 4. febrúar 1996. Skipinu var komið til hafnar, en sóknaraðili telur skemmdirnar svo miklar, að öldungis verði jafnað til þess, að það hafi farist. Því hafi sóknaraðili lýst yfir riftun kaupsamningsins, og girði sú yfirlýsing fyrir, að varnaraðili geti krafist umráða yfir skipinu með innsetningargerð.

Með kröfum sínum í málinu leitar varnaraðili efnda á samningsbundinni skyldu sóknaraðila til að afhenda v/s Kofra eftir aðalefni hennar, þótt skipið sé nú ekki í því ástandi, sem ráðgert var í kaupsamningi þeirra. Hvað sem líður skemmdum á skipinu, er sóknaraðila unnt að fullnægja þessari skuldbindingu sinni. Stendur fyrrgreint ákvæði í kaupsamningnum eftir orðalagi sínu þannig ekki í vegi umráðakröfu varnaraðila, enda gat sóknaraðili af þessum sökum ekki stutt við ákvæðið heimild til að rifta samningnum.

II.

Í greinargerð sóknaraðila fyrir Hæstarétti er því haldið fram, að varnaraðili hafi vanefnt skyldur sínar samkvæmt kaupsamningi þeirra, svo að sóknaraðila verði ekki gert að afhenda v/s Kofra. Kaupverð skipsins skyldi einkum greitt með yfirtöku áhvílandi veðskulda, en í samningnum sé mælt fyrir um, að málsaðilar muni vinna saman að því að afla samþykkis veðhafa fyrir efni samningsins og skuldskeytingu, sem fram fari við afhendingu skipsins. Sóknaraðili telur, að fyrir uppkvaðningu hins kærða úrskurðar hafi varnaraðili ekki sýnt fram á, að hann hafi fullnægt þessari skuldbindingu. Þá hafi sóknaraðila borið að greiða í peningum við afhendingu skipsins mismun kaupverðs og áhvílandi veðskulda. Í þessu skyni telur sóknaraðili ófullnægjandi, að varnaraðili hafi framvísað bankabók með innstæðu, sem svari mismuninum samkvæmt einhliða útreikningi hans, og staðhæft, að innstæðan væri til reiðu fyrir sóknaraðila.

Sóknaraðili neitaði að afhenda skipið og lýsti yfir riftun kaupsamnings, áður en til afhendingar þess átti að koma 1. mars 1996. Varnaraðili vanefndi því ekki skyldur sínar, þótt hann hafi á því stigi látið hjá líða að afla samþykkis veðhafa fyrir skuldskeytingu áhvílandi lána á skipinu. Er þá einnig til þess að líta, að varnaraðili hefur lagt fram yfirlýsingar helstu veðhafa um, að þeir telji skuldskeytingu ekkert til fyrirstöðu. Þá hefur varnaraðili framvísað bankabók og sýnt þannig fram á vilja og getu til að efna skyldu sína til peningagreiðslu við afhendingu skipsins. Verður að una við einhliða útreikning varnaraðila á fjárhæð greiðslunnar á þessu stigi, enda hefur sóknaraðili ekki fullnægt skyldu sinni samkvæmt kaupsamningi þeirra til að veita atbeina við þann útreikning.

Samkvæmt þessu verða fyrrgreindar málsástæður sóknaraðila ekki teknar til greina.

III.

Með vísan til þess, sem að framan greinir, verður fallist á það með varnaraðila, að fullnægt sé skilyrðum 78. gr. laga nr. 90/1989 til að veita honum umráð yfir v/s Kofra með innsetningargerð. Verður hinn kærði úrskurður staðfestur að því leyti.

Samkvæmt kaupsamningi málsaðila átti sóknaraðili að láta af hendi með skipinu tilteknar aflaheimildir. Að nokkru fylgdu þær skipinu þegar við gerð samningsins, en að öðru leyti bar sóknaraðila að flytja þær á skipið. Í málinu krefst varnaraðili þess að fá umráð yfir öllum þessum aflaheimildum.

Með innsetningargerð í skipinu fær varnaraðili sjálfkrafa umráð yfir aflaheimildum, sem kunna að fylgja því á þeim tíma. Verður því ekki sérstaklega kveðið á um, að gerðin skuli taka til þeirra aflaheimilda. Skyldu sóknaraðila til að flytja að öðru leyti á skipið aflaheimildir yrði fullnægt með aðfarargerð samkvæmt 74. gr. laga nr. 90/1989, ef varnaraðili aflaði sér aðfararheimildar fyrir þeirri skyldu eftir almennum reglum. Samkvæmt 78. gr. laga nr. 90/1989 verður beinni aðfarargerð eingöngu beitt til að fullnægja skyldu af þeim toga, sem um ræðir í 72. gr. eða 73. gr. laganna. Skortir þannig lagaheimild til að fullnægja skyldu sóknaraðila að þessu leyti með beinni aðfarargerð. Verður því hafnað kröfu varnaraðila um beina aðfarargerð til að fá umráð yfir aflaheimildum.

Sóknaraðili greiði varnaraðila kærúmálskostnað, svo sem í dómsorði greinir.

D ó m s o r ð:

Varnaraðila, Línuskipi ehf., er heimil bein aðfarargerð til að fá v/s Kofra úr umráðum sóknaraðila, Frosta hf.

Ákvæði hins kærða úrskurðar um málskostnað skulu vera öröskuð.

Sóknaraðili greiði varnaraðila 150.000 krónur í kærúmálskostnað.

Úrskurður Héraðsdóms Vestfjarða 22. mars 1996.

Ár 1996, föstudaginn 22. mars, er á dómþingi Héraðsdóms Vestfjarða, sem háð er í dómsal embættisins að Hafnarstræti 1, Ísafirði, af Jónasi Jóhannssyni héraðsdómara, kveðinn upp úrskurður í málinu nr. A-16/1996: Línuskip ehf. gegn Frosta hf., sem tekið var til úrskurðar 19. s. m. að loknum munnlegum málflutningi.

I.

Gerðarbeiðandi, Línuskip ehf., kt. 461295-2159, Njarðarbraut 5, Súðavík, krefst þess, að v/s Kofri, ÍS-41, skipaskrárnúmer 1679, verði með beinni aðfarargerð tekið úr vörslum gerðarþola, Frosta hf., kt. 560169-3969, Njarðarbraut 1-5, Súðavík, og umráð skipsins fengin gerðarbeiðanda. Þá verði eftirtaldar aflahlutdeildir og aflamarksheimildir einnig teknar með beinni aðfarargerð úr vörslum gerðarþola og fengnar gerðarbeiðanda:

	Aflahlutdeild	Aflamarksheimild
Þorskur	0,1726201%	um 150.000 kg
Ýsa	0,1781453%	um 74.764 kg
Ufsi	0,1349586%	um 70.998 kg
Karfi	0,0737453%	um 46.058 kg
Grálúða	1,9798620%	um 350.000 kg
Skarkoli	0,0017787%	um 204 kg

Loks er krafist málskostnaðar að mati dómsins og að auki, að fjárnám verði heimilað fyrir kostnaði af væntanlegri gerð. Gerðarbeiðandi telur, að Kofri, ÍS-41, liggi við bryggju á Ísafirði og að ofangreindar aflaheimildir séu nú að mestum hluta skráðar á það skip, en einnig á önnur skip gerðarþola.

Gerðarþoli krefst þess, að framangreindum kröfum gerðarbeiðanda verði hafnað og hann dæmdur til greiðslu málskostnaðar að mati dómsins. Þá er þess krafist, að málskot úrskurðar héraðsdómara til æðra dóms fresti aðfarargerð.

II.

Málavextir eru þeir, að með kaupsamningi, dagsettum 6. desember 1995, skuldbatt gerðarþoli sig til að selja og gerðarbeiðandi til að kaupa v/s Kofra, ÍS-41, ásamt framangreindri aflahlutdeild og aflamarksheimildum, sem tilgreindar voru nákvæmlega í samningnum. Með í kaupunum skyldi einnig fylgja allt fylgifé skipsins nema veiðarfæri. Afhending skipsins til gerðarbeiðanda skyldi fara fram í Reykjavík 1. mars 1996. Samkvæmt kaupsamningi skuldbatt gerðarþoli sig jafnframt til að flytja á skipið fyrir afhendingu varanlegrar aflamarksheimildir, er næmu 137.402 kg í þorski og

245.710 kg í grálúðu, svo að fullnægt væri skilyrðum samningsins um afla-hlutdeild. Þá var einnig gert ráð fyrir því, að gerðarþoli flytti af skipinu all-an rækjukvóta og að gerðarbeiðandi flytti á skipið varanlegar aflamarks-heimildir, er næmu 131.007 kg af þorskígildum. Áskilið var, að greindur aflamarkskvóti skyldi við afhendingu skipsins vera óveiddur vegna fisk-veiðiársins 1995-1996. Umsamið kaupverð skips, kvóta og fylgifyr nam 280.000.000 króna, sem greiða skyldi annars vegar með yfirtöku áhvílandi veðskulda og hins vegar með peningagreiðslu, sem reidd yrði af hendi við afhendingu skipsins. Kaupsamningi þessum var þinglýst 23. janúar 1996. Samkvæmt honum skyldi afsal gefið út eigi síðar en 15. mars s. á.

Hinn 4. febrúar 1996 varð eldur laus um borð í Kofra. Að beiðni trygg-ingafélags gerðarþola, Tryggingamiðstöðvarinnar hf., var Skipatækni ehf. falið að meta skemmdir á skipinu og viðgerðarkostnað eftir brunann. Sam-kvæmt því mati, sem dagsett er 22. febrúar 1996, var heildarviðgerðarkostn-aður áætlaður rúmlega 157.000.000 króna.

Með bréfi, dagsettu 26. febrúar 1996, krafðist gerðarbeiðandi þess, að teknar yrðu upp viðræður málsaðila um afhendingu Kofra í samræmi við ákvæði kaupsamnings frá 6. desember 1995. Flytja þyrfti aflaheimildir og reikna út uppgreiðslustöðu yfirtekinna veðskulda, auk þess sem ræða þyrfti umsaminn afhendingarstað í ljósi tjónsatburðarins 4. febrúar. Sjálfur væri gerðarbeiðandi í stakk búinn til að efna kaupsamninginn samkvæmt efni sínu og taldi brunann um borð í skipinu engu breyta um skyldur aðila og af-hendingu skipsins 1. mars 1996. Kvaðst gerðarbeiðandi þá myndu taka við skipinu ásamt váttryggingarbótum eftir nánara samkomulagi. Í svarbréfi gerðarþola, dagsettu 27. s. m., var áréttað með vísan til fyrri samtala máls-aðila, að ekki yrði af afhendingu Kofra vegna hins mikla tjóns, sem orðið hefði á skipinu. Hins vegar stæðu gerðarbeiðanda enn til boða umsamdar aflaheimildir skipsins, og gætu þær komið til afhendingar 1. mars. Til frekari skýringar vísaði gerðarþoli til svohljóðandi ákvæðis í kaupsamningi aðila:

„Komi upp sú staða, að seljandi geti ekki af óviðráðanlegum ástæð-um afhent skipið, t. d. vegna þess að það hafi farist, skal hann vera óbundinn af samningi þessum. Þó skal hann, ef skipið ferst, afhenda umsamdar veiðiheimildir...“

Lögmaður gerðarbeiðanda mótmælti ofangreindri túlkun gerðarþola á greindu samningsákvæði í bréfi, dagsettu 28. febrúar, og andmælti því, að nokkru sinni hefði verið rætt um breytingar á kaupsamningnum. Jafnframt

ítrekaði lögmaðurinn kröfu gerðarbeiðanda um afhendingu skips og aflaheimilda á umsömdum tíma. Í svarbréfi lögmanns gerðarþola, dagsettu 29. febrúar, voru ítrekuð fyrri sjónarmið gerðarþola og kaupsamningi aðila rift í heild sinni. Þeirri riftun mótmælti lögmaður gerðarbeiðanda bréflega 1. mars sl. og kvað skilyrði riftunar af hálfu gerðarþola ekki koma til greina, þar sem gerðarbeiðandi hefði fyrir sitt leyti staðið við öll skilyrði kaupsamningsins. Tilfærsla aflaheimilda af hálfu gerðarbeiðanda gæti þegar orðið, uppgreiðslustaða yfirtekinna veðskulda hefði verið reiknuð út miðað við 1. mars og mismunur lagður inn á geymslureikning við Landsbanka Íslands. Jafnframt var lýst yfir, að samdægurs yrði krafist innsetningar í umráð skips og aflaheimilda og allur réttur áskilinn til heimtu skaðabóta vegna riftunar og vanefnda á kaupsamningi.

Samkvæmt fram lögðum gögnum varð ekkert úr umræddri geymslugreiðslu af hálfu gerðarbeiðanda. Hins vegar liggur frammi í málinu ljósrit kjörbókarreiknings við Landsbanka Íslands með 14.998.297 krónum, sem lagðar voru inn 1. mars 1996.

III.

Af hálfu gerðarbeiðanda er því haldið fram, að gerðarþola beri ótvíræð lagaskylda til að efna kaupsamninginn frá 6. desember 1995 samkvæmt efni sínu. Gerðarbeiðandi hafi í verki sýnt vilja og fulla getu til efnda og innstæða á fyrrgreindri kjörbók standi gerðarþola til boða þegar við afhendingu Kofra. Gjaldalagi samkvæmt kaupsamningi sé hins vegar enn ekki kominn vegna vanefnda gerðarþola, sem geti ekki borið fyrir sig tilvitnað ákvæði í kaupsamningnum um, að óviðráðanlegar ástæður girði fyrir afhendingu skipsins. Skipið hafi ekki farist, og búið sé að meta það viðgerðarhæft og áætla viðgerðarkostnað. Þar sem gerðarbeiðandi vilji enn halda upp á gerðarþola kaupunum, eigi hann engan kost annan en afhenda skipið og umsamdar aflamarksheimildir. Vísar gerðarbeiðandi þar til viðurkenndra meginreglna samninga- og kauparéttar. Ekki sé um að ræða vanefndir af hálfu gerðarbeiðanda, og því eigi gerðarþoli þá einu lögvörðu hagsmuni að fá kaupverð skipsins greitt samkvæmt samningi aðilanna. Gerðarþoli geti þannig ekki borið fyrir sig, að skipið sé ekki lengur í umsömdu ástandi og af þeim sökum verið óbundinn af kaupsamningnum. Réttur gerðarbeiðanda til að heimta hið selda sé því skýr og ótvíræður samkvæmt ákvæðum kaupsamnings og á grundvelli 78. gr. laga um aðför nr. 90/1989.

Við munnlegan flutning málsins mótmælti lögmaður gerðarbeiðanda túlkun gerðarþola á tilvitnuðu samningsákvæði og taldi hann ekki geta borið fyrir sig fyrirvara við réttum efndum kaupsamningsins, sem hvergi væri

þar getið. Samningurinn hefði verið saminn af starfsmönnum gerðarþola og þeim því verið í lófa lagið að kveða skýrar á um slíka fyrirvara í kaupsamningnum. Það eitt, að gerðarþoli sæi nú fyrir sér möguleika á auknum fjárvinningi í kjölfar brunans í Kofra, breyti engu um ótvíræðar skyldur hans gagnvart gerðarbeiðanda, enda njóti slíkir hagsmunir gerðarþola engrar réttarverndar samkvæmt meginreglum kröfuréttar. Loks mótmælti lögmaðurinn því, að málskot skyldi fresta framkvæmd aðfarargerðar.

Af hálfu gerðarþola er ekki dregin dul á, að lögmaður hans og hagfræðingur á hans vegum hafi samið kaupsamninginn frá 6. desember 1995 og að þeir fagaðilar hafi fyrir gerð samningsins rætt sín á milli um ýmis þau tilvik, sem upp gætu komið og fallið gætu undir orðin „óviðráðanlegar ástæður“ í hinu umþrætta ákvæði samningsins. Vegna hins óvenjulega langa tíma, sem líða myndi frá kaupsamningsgerð til afhendingar og þess, að gerðarbeiðanda bæri engar greiðslur að inna af hendi fyrr en þá, hefði gerðarþola frá upphafi verið ljóst, að setja þyrfti ákvæði í kaupsamning aðila til að vernda hagsmuni gerðarþola, ef sú aðstæða kæmi upp, að skipið yrði ekki afhent í umsömdu ástandi. Gerðarþoli hafi annars vegar haft í huga slík atvik, að skipið færist eða gjöreyðilegðist, en þá gætu váttryggingarbætur og greiðslur vegna úreldingar numið mun hærri fjárhæð en söluandvirði. Í slíkum tilvikum væri eðlilegt, að þær greiðslur rynnu til gerðarþola, en ekki gerðarbeiðanda, sem nánast engan kostnað hefði haft af lögskiptum aðilanna. Þá hafi gerðarþoli einnig haft í huga, að skipið gæti orðið fyrir verulegum skemmdum, s. s. vegna alvarlegrar vélarbilunar, en þá gæti komið til þess, að hann þyrfti að greiða verulegar fjárhæðir með skipinu. Slíkt hefði einnig verið með öllu óviðunandi af hálfu gerðarþola. Sökum þessara séraðstæðna og í ljósi brunans í Kofra telji gerðarþoli, að umrætt ákvæði tryggi hann fyrir því, að honum sé óskýlt að afhenda skipið og umsamar aflamarksheimildir. Gerðarþoli hafi engu að síður staðið við kaupsamning málsaðila með því að bjóða fram afhendingu aflaheimildanna, sem gerðarbeiðandi hafi hins vegar hafnað. Þegar litið sé til framangreindra atriða og virt, að gerðarbeiðandi hafi engar greiðslur innt af hendi og ekki með öðrum hætti efnt kaupsamninginn samkvæmt efni sínu, verði vart ályktað á annan veg en að réttur gerðarbeiðanda samkvæmt samningnum sé í besta falli óljós og alls ekki svo skýr, að sönnur verði á hann færðar með gögnum, sem áskilin séu í 78. gr. aðfararlaga. Þar sem krafa gerðarbeiðanda fullnægi þannig ekki skilyrðum 83. gr. téðra laga, beri að hafna aðfararbeiðninni. Verði krafan engu að síður tekin til greina, beri að ákveða í úrskurði, að málskot fresti framkvæmd gerðarinnar, í ljósi hinna miklu hagsmuna, sem í húfi séu fyrir gerðarþola.

Samkvæmt kaupsamningi málsaðila frá 6. desember 1995 bar gerðarþola að afhenda gerðarbeiðanda umráð Kofra, ÍS-41, ásamt nánar tilgreindu fylgifé, aflahlutdeild og aflamarksheimildum. Um samninginn gilda þær meginreglur kauparéttar, að afhendi seljandi ekki seldan hlut á réttum tíma, enda sé það ekki kaupanda að kenna eða neinum ósjálfráðum atburði, sem kaupandi beri ábyrgð af hættunni við, eigi kaupandi kost að kjósa, hvort hann vilji heldur heimta hlutinn eða rifta kaupum. Sé kaupverð söluhlutar hins vegar ekki greitt í ákveðna tíð eða kaupandi geri ekki í tæka tíð þá ráðstöfun, sem greiðsla kaupverðsins er undir komin, og má þá seljandi gera hvort er hann vill, halda upp á hann kaupinu eða rifta því. Sé drátturinn óverulegur, verður kaupinu þó ekki rift af hálfu seljanda, nema um verslunarkaup sé að ræða.

Eins og málsatvikum er að framan lýst og samkvæmt þeim sönnunargögnum, sem lögð hafa verið fram, telur dómurinn, að réttur gerðarbeiðanda til að fá nú þegar í hendur umráð Kofra, ÍS-41, ásamt umsaminni aflahlutdeild og aflamarksheimildum sé svo ljós, að fullnægt sé skilyrðum 3. mgr. 83. gr., sbr. 78. gr. aðfararlaga. Ber því að taka kröfu gerðarbeiðanda til greina. Áður greindar forsendur gerðarþola fyrir gildi hins umþrætta ákvæðis í kaupsamningnum breyta engu um þá niðurstöðu, enda er viðurkennt af hálfu gerðarþola sjálfs, að hann hafi staðið að baki gerð samningsins og ráðið orðalagi þess ákvæðis, sem hann ber nú fyrir sig. Hefði gerðarþola því verið í lófa lagið að kveða afdráttarlaust á um efni ákvæðisins og gera ástæður sínar að skilyrði fyrir gerð samningsins eða efndum samkvæmt efni hans. Gegn neitun gerðarbeiðanda verður að telja, að svo hafi ekki verið gert. Þá hefur gerðarþoli ekki með öðrum hætti gert sennilegt, að um hafi verið að ræða þau atvik, sem heimiluðu honum að halda eftir eigin skyldum samkvæmt samningnum og synja þannig afhendingar hins selda skips.

Ekki þykja koma til greina nein þau rök, er leiða ættu til þess, að málskot til Hæstaréttar Íslands frestaði umbeðinni aðfarargerð. Ber því að synja um þá kröfu gerðarþola.

Samkvæmt framangreindum úrslitum málsins þykir rétt, að gerðarþoli greiði gagnaðila sínum 100.000 kr. í málskostnað. Það athugast, að vegna ákvæða 2. mgr. 1. gr. aðfararlaga er ekki tilefni til að mæla fyrir um heimild til fjárnáms fyrir kostnaði af framkvæmd gerðarinnar.

Ú r s k u r ð a r o r ð:

Gerðarbeiðanda, Línuskipum ehf., er heimilt að láta taka v/s Kofra, ÍS-41, skipaskrárnúmer 1679, úr vörslum gerðarþola, Frosta hf., með beinni aðfarargerð. Þá skulu gerðarbeiðanda fengin umráð

aflahlutdeildar, aflamarksheimilda og fylgifjár, allt í samræmi við kaupsamning málsaðila, dagsettan 6. desember 1995.

Gerðarþoli greiði gerðarbeiðanda 100.000 kr. í málskostnað.
